

Medlemmer:

Agnar Aspaas (agnar@aspaas.com)

Stein Egil Ik Dahl (stein.egil.ikdahl@politiet.no)

Siri Nome (siri.nome@helse-bergen.no)

Yngve Ystad, leder (yngve.ystad@sb-hf.no) - tlf 90989368

Bjørn Østberg (bjorn.ostberg@medisn.uio.no)

Maria Sigurjonsdottir (maria.sigurjonsdottir@uus.no)

Helse- og Omsorgsdepartementet
postmottak@hod.dep.no

**HØRINGSSVAR
FORSLAG OM NYE LOVBESTEMMELSER I LOV OM ETABLERING OG
GJENNOMFØRING AV PSYKISK HELSEVERN (MIDLERTIDIG
UNDERSØKELSEsutvalg) DERES REF. 200902073-/ATG**

Det vises til Helse og omsorgsdepartementets (HODs) høringsdokument av 24. april 2009 om ovennevnte.

Sammendrag:

Norsk psykiatrisk forening v/Uvalg for rettspsykiatri finner å kunne støtte gjennomføring av foreliggende forslag om en ny lovbestemmelse i PHVL, slik det er foreslått og beskrevet i HODs høringsnotat av april 2009. Det er fire særlig essensielle momenter i høringsnotatet som Utvalg for rettspsykiatri har følgende synspunkter på (1. - 4. under), mens pkt. 5. og pkt. 6 har mer ”teknisk” betydning.

1. Utvalg for rettspsykiatri støtter HOD i at det er viktig å etablere et undersøkelsesutvalg som skal gjennomgå de seneste fem år mht. alvorlige draps- og voldssaker, der personer med psykoselidelse eller annen alvorlig psykisk forstyrrelse har vært den voldsutøvende.
2. Utvalg for rettspsykiatri støtter at etablering av et slikt undersøkelsesutvalg lovbaseres ved et midlertidig tillegg i PHVL med varigheten begrenset til tre år, dvs. at etableringen ikke skjer gjennom egen (ny) lov.
3. Utvalg for rettspsykiatri finner at det foreliggende utkast til midlertidig lovbestemmelse om det aktuelle undersøkelsesutvalget gir taushetsplikten tilstrekkelig vern, slik at undersøkelseskommissjonen i hovedsak *ikke* kan bringe videre til departement, direktorat, statlig/fylkesbasert helsetilsyn, påtalemyndighet e.a. offentlige organer personsensitive eller identifiserbare opplysninger (for eksempel hentet fra pasientjournal). HOD må i forskrift og merknader til nytt og midlertidig kap. 6a i PHVL sikre at unntaksmulighetene får minst den innsnevring som fremkommer av departementets egne kommentarer i høringsdokumentet.
4. Utvalg for rettspsykiatri anser at utkastet til (nytt) midlertidig kap. 6a i PHVL gir tilstrekkelig god beskytter mot selvinkriminering av den eller de som skal forklare seg overfor undersøkelsesutvalget, jf særlig § 6-5a.

5. Utvalg for rettspsykiatri er i tvil om forklaringsplikten overfor undersøkelsesutvalget ved foreliggende (midlertidige) lovendringsforslag blir godt nok lovfestet for dem som ikke arbeider i institusjoner styrt etter PHVL. Må det gjøres korresponderende endringer i annet lovverk (politiloven, kommunehelseloven, sosialtjenesteloven, helsepersonelloven etc?) før forklaringsplikten blir ”global”?
6. Utvalg for rettspsykiatri har ingen forslag til endringer i den lovttekst (om nytt midlertidig kapittel 6a) som er foreslått i HODs høringsnotat av april 2009, med unntak av at det i § 6-1a må presiseres tydeligere at det er angjeldende ad hoc-utvalg det dreier seg om, og hvilket formål det har.

I mer detaljert form har Norsk psykiatrisk forening v/Utvalg for rettspsykiatri kommentert høringsnotatet slik:

1. Om etablering av et eget undersøkelsesutvalg:

Utvalg for rettspsykiatri finner det berettiget at HOD etablerer et undersøkelsesutvalg som skal avklare hvorvidt svikt på individ-, system-, etats- og/eller forvaltningsnivå, subsidiært mangler eller ufullkommenheter i lovverk, kan være med å forklare flere tragiske hendelser de senere årene, der menneskeliv er gått tapt som følge av at individer med svært alvorlig sinnslidelse eller andre typer forstyrrelser (for eksempel psykoselidelse) har begått alvorlige voldshandlinger (i hovedsak drap). Berettigelsen av et slikt undersøkelsesutvalg ligger i at undersøkelse av et antall slike tragiske hendelser/saker kan gi helsemyndigheter og ulike offentlige etater (som sykehus, kommunehelsetjeneste, sosialtjenester, NAV, politi/påtalemyndighet m.fl.) kunnskaper om sammenhenger og forhold som ellers ikke lett kan avdekkes, og som gjennom mer omfattende kunnskap og oversikt kan gi grunnlag for nødvendige endringer som er egnet til å forebygge, hindre eller redusere risiko for denne type tragiske hendelser i fremtiden.

2. Lovendringens varighet og avgrensning

HOD foreslår at undersøkelsesutvalgets arbeidsoppdrag og -vilkår krever at det får en særlig rett til tilgang på vesentlige opplysninger om og rundt hendelser av den aktuelle typen de seneste fem årene. Dette sikres ved å legge til et nytt kapittel 6a i PHVL. Utvalget skal iverksette sitt arbeid umiddelbart og avgi sin rapport senest 1. mai 2010, mens kap. 6a likevel skal ha varighet frem til 2012, altså til sammen i tre år.

Utvalg for rettspsykiatri sier seg enig i at undersøkelsesutvalget, for å fylle sitt oppdrag, må ha ubegrenset tilgang på relevant informasjon, og slutter seg til at den derved nødvendige lovregulering må være midlertidig, og at lovtteksten beskriver *ad hoc* et vel definert offentlig forvaltningsorgan som skal ha vel definert og avgrenset oppgave og varighet. Selv om undersøkelsesutvalget leverer sin rapport allerede etter ett år, vil det kunne være nødvendig for det videre arbeid i berørte departementer og i Stortinget at noen (for eksempel undersøkelsesutvalgets leder) fortsatt har tilgang på de aktuelle sensitive opplysningene. I dette lys finner Utvalg for rettspsykiatri at tre års varighet for det midlertidige lovttillegget er akseptabelt og passende, men ser heller *ikke* noen grunn til varighet utover tre år.

3. Generelt om høringsdokumentets behandling av undersøkelsesutvalgets taushetsplikt

Høringsdokumentet behandler grundig sentrale avveininger innbakt i lovendringsutkastet, mellom på den ene siden de arbeidsvilkår et slikt undersøkelsesutvalg må ha for å kunne utføre sitt oppdrag, og på den andre siden en nødvendig beskyttelse av konfidensielle opplysninger

(pasientopplysninger og lignende) og av personer som forklarer seg direkte om saken og om sin rolle i den overfor undersøkelsesutvalget. HOD har i høringsnotatet avgrenset meget sterkt de unntak som kan komme på tale mht. ikke å gi videre personsensitive opplysninger det får tilgang til, innad i eller ”oppover” i forvaltningen, for eksempel til HOD eller påtalemyndighet.

Pedagogisk sett presenterer høringsdokumentet ”*de tre nivåer*” for taushetsregulering av undersøkelsesutvalgets arbeid ikke fullgodt, men lovutkastet fremstår likevel presist nok på dette området. Undersøkelsesutvalget er som *forvaltningsorgan* allerede taushetsbundet gjennom forvaltningsloven, offentleglova og arkivloven (”første-nivå”), men blir i lovendringsforslaget ytterligere bundet mht. for eksempel pasientopplysninger eller annen personsensitiv informasjon det måtte få tilgang til gjennom skriftlig materiale som journaldokumenter og lignende (”andre-nivå”) eller ved at noen med formell rolle forklarer seg direkte (”tredje-nivå”).

Utvalg for rettspsykiatri forutsetter at HOD gjennom forskrift og merknader til det nye lovtillegget etablerer meget høye terskler for *hvilke personsensitive opplysninger som kan gis videre under hvilke omstendigheter*, for eksempel til departementet. I motsetning til de offentlige forvaltningsorganer som har definerte kontroll- og tilsynsoppgaver, har departementene, direktoratene og påtalemyndigheten ingen adgang til (ellers) taushetsbelagte personopplysninger. Det statlige og de fylkesbaserte helsetilsyn, kontrollkommisjonene og pasientombudet får sin ubegrensede innsynsrett i pasientjournaler og lignende definert i ulike særlover (lov om statlige helsetilsyn, PHVL, helsepersonelloven, pasientrettighetsloven o.a. lover).

Det er i høringsdokumentet nevnt noen få og svært sjeldne unntak som kan komme på tale mht. å gi videre opplysninger, for eksempel når opplysningene innebærer at noen uskyldig kan bli dømt. Det kan tenkes at undersøkelsesutvalget i en konkret sak, ut fra vedkommendes psykotisk motivasjon *ikke* vil få samtykke til å gi slik opplysning til HOD eller påtalemyndigheten, og man står vel i en slik situasjon overfor et berettiget unntak. Det er vanskelig å se for seg at andre typer identifiserbar personsensitiv informasjon kan gis videre, for eksempel til HOD, uten at dette skjer ved taushetspliktbrudd. I hovedsak er HOD, Justisdepartementets og Stortingets behov i denne saken dekket ved at viktig og essensiell informasjon og kunnskap fra undersøkelsesutvalgets arbeid oversendes HOD i oversikts form, der utvalget i sine analyser og sine betraktninger om essensielle sammenhenger henviser til statistiske data, eller til generalisert, aidentifisert, anonymisert, eller kryptert informasjon.

Det er betryggende at undersøkelsesutvalgets leder skal føre logg/oversikt over personer i utvalget, og over personer som har ulike bistandsroller overfor utvalget, som har mottatt taushetsbelagt informasjon (for eksempel kopi av en pasientjournal). Selv om grunnlaget for HODs etablering av et undersøkelsesutvalg er gjentatte svært alvorlige draps- og voldssaker, der samfunnets behov for bedre å forstå sammenhenger i og forklaringer på svikt i enhver form er betydelig, må det stå urokkelig fast at opplysninger om *tilbakelegte* forhold som opprinnelig er betrodd noen med utvidet taushetsplikt, ikke under noen andre omstendigheter enn ”tungtveiende offentlige eller private hensyn” (jf helsepersonelloven § 23 nr 4) skal gis videre til andre, herunder påtalemyndigheter, departementer, direktorater og lignende.

Utvalg for rettspsykiatri kan heller ikke se at undersøkelsesutvalget har anledning til å gi slik informasjon videre til for eksempel Statens eller fylkenes helsetilsyn, med mindre disse av eget tiltak (basert på den informasjon de selv får gjennom media eller direkte henvendelser) åpner tilsynssak og aktiviserer sin ubegrensede innsynsrett, slik denne er lovfestet i ulike særlover.

Mange vil huske at representanter for ett eller flere svenske offentlige organer øvde betydelig press mot helsevesenets taushetsplikt etter drapet på utenriksminister Anna Lindh. Det ble under mediedekningen gitt inntrykk av at representanter for helsevesenet ble avkrevd taushetsbelagte opplysninger med den underliggende antydning eller forklaring at det dreide seg om drap på en person i rikets ledelse, altså ikke på ”hvem som helst”. Det skal imidlertid aldri ha blitt gitt slik informasjon til det som i denne sammenheng er ”utenforliggende” instanser, idet de aktuelle sykehus og behandlere sto imot presset. Uten hensyn til hvilken stand eller betydning et (potensielt) offer representerer, er det kun *forhindrende* informasjon som kan/skal gis ut, ikke informasjon i ettertid, når drapet eller forbrytelsen først er skjedd.

4. Om forklaringsplikten utenfor psykiatriske spesialisthelsetjenester

”Alle” som undersøkelsesutvalget oppsøker, innkaller eller ber om opplysninger fra forutsettes å bli pliktig til å gi den informasjon utvalget spør etter, eller som vedkommende er kjent med og etter egen oppfatning mener utvalget må eller skal ha for å kunne utføre sitt oppdrag. Ved å lovbasere etableringen av undersøkelsesutvalget gjennom et (midlertidig) tillegg i PHVL er det klart at alle som arbeider innenfor de virksomheter som er styrt gjennom denne loven får plikt til å gi slik informasjon. Utvalg for rettspsykiatri finner imidlertid ikke at høringsnotatet tydeliggjør at det å lovfeste etableringen av undersøkelsesutvalget i PHVL er tilstrekkelig for at alle *utenfor* psykiatriske spesialisthelsetjenester på samme måte vil måtte gi informasjon, uhindret av taushetsplikten. Dette vil måtte gjelde en lang rekke helsearbeidere med taushetsplikt (for eksempel fastlegen), ansatte i kommunal sosialtjeneste, NAV-ansatte, polititjenestemenn/-kvinner etc. Ikke sjelden sitter disse på informasjon av stor betydning for utvalget, for eksempel om hvorfor pasienter med tydelig risikoprofil aldri ble henvist til psykiatriske spesialisthelsetjenester før et psykotisk motivert drap fant sted. Det vises i den forbindelse til at 15 % av dem som har fått dom på overføring til tvungen psykisk helsevern aldri hadde vært i kontakt med psykiatriske spesialisthelsetjenester før voldshandlingen, jf. sluttrapporten fra Justisdepartementets utvalg for etterkontroll av reglene om strafferettslig utilregnelighet, strafferettslige særreaksjoner og forvaring (”Mælandutvalget”).

I korthet: Er det tilstrekkelig å lovfeste forklaringsplikten overfor det kommende undersøkelsesutvalget i PHVL alene, for at alle med annen arbeidsgiver enn psykiatriske spesialisthelsetjenester (sosialtjenesten, politiet, kommunehelsetjenesten, somatiske spesialisthelsetjenester etc.) også skal omfattes av samme forklaringsplikt, eller må det gjøres (midlertidige) korresponderende justeringer i annet lovverk (helsepersonelloven, politiloven, kommunehelseloven m.fl.) for at forklaringsplikten skal gjelde ”alle”?

5. Beskyttelse av den som forklarer seg overfor undersøkelsesutvalget

Det er i forarbeidet til foreslått lovendring lagt vesentlig vekt på å beskytte enkeltpersoner mot selvinkriminering, for eksempel ved at noen forklarer seg om egen innsats eller eget sykehus sin rolle forut for en alvorlig voldshandling begått av psykotisk person. Det er i dette bl.a. vist til ulike artikler i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter og til Den europeiske menneskerettskonvensjonen. Utvalg for rettspsykiatri finner det betryggende at taushetspliktreguleringen av undersøkelsesutvalgets arbeid medfører at den person som forklarer seg for undersøkelsesutvalget (for eksempel en helsearbeider) ikke skal kunne straffes ved at opplysningene blir kjent for utvalget. Det vises her til lovforslagets konkrete forbud mot at informasjon skal kunne brukes som bevis i straffesaker, jf. lovutkastets § 6-5a.

Konsekvensbegrensingen for eller beskyttelsen av den som forklarer seg (informanten) for undersøkelsesutvalget gjelder imidlertid ikke mot eventuell *sivilrettslig* sak, og heller ikke for

tredjeperson eller annen aktør, for eksempel et sykehus eller en annen person (helsearbeider) som noen forklarer seg om til undersøkelsesutvalget. Utvalg for rettspsykiatri anser imidlertid ikke de to sistnevnte forhold som problematisk eller uantakelig.

Bergen/Sandefjord/Oslo 30.04.2009

Norsk psykiatrisk forening
v/ medlemmene i Utvalg for rettspsykiatri

Agnar Aspaas

Stein Egil Ikdahl

Siri Nome

Maria Sigurjonsdottir

Bjørn Østberg

Yngve Ystad (utvalgsleder)